

فصل اوّل

جهان اجتماعی

تصویر

تصویر

تصویر

● فصل اول - جهان اجتماعی

● انتظار می‌رود در پایان این فصل دانش آموز:

۱.

با مطالعه این فصل و انجام فعالیت‌های آن پی می‌برید که

«جهان‌های اجتماعی»

«انسان، جهان‌های اجتماعی متنوعی پدید می‌آورد»

جهان اجتماعی یا جهان‌های اجتماعی؟

تبدیل کرم ابریشم به پروانه

نظم و همکاری میان اعضای موجود زنده یکسان است. آیا همکاری دستگاه تنفس و گردش خون در بدن انسان‌ها، همیشه و همه جا، یکسان نیست؟ همچنین نظم و همکاری حیواناتی که به صورت جمعی زندگی می‌کنند طی عصرهای متمدنی تفاوت نمی‌کند. مثلاً زنبور عسل از هزاران سال قبل تاکنون با نظام واحدی زندگی می‌کند. آیا زندگی جمعی زنبورهای عسل سبلان و اجداد آنها در گذشته و تمامی زنبورهای عسل دنیا، یکسان نیست؟

آیا جهان اجتماعی انسان‌ها نیز تنها یک شکل دارد؟

شیر و آهو دو گونه متفاوت حیوانی هستند. شیرها نیز خودشان با یکدیگر تفاوت‌هایی دارند. تفاوت شیر و آهو در ویژگی‌های اساسی آنهاست ولی تفاوت شیرهای مختلف با یکدیگر در ویژگی‌های سطحی آنهاست. به نظر شما تفاوت میان جهان‌های اجتماعی بیشتر مانند تفاوت میان شیر و آهو است یا مانند تفاوت میان شیرهای مختلف است؟

در کتاب منطق با مفهوم نوع آشنا شدید. شیر و آهو دو نوع حیوانی هستند. یعنی تفاوت شیر و آهو در ویژگی‌های ذاتی آنهاست ولی تفاوت شیرهای مختلف در ویژگی‌های عرضی آنهاست. آیا انسان‌ها تنها یک نوع جهان اجتماعی می‌سازند یا انواعی از جهان اجتماعی را پدید می‌آورند؟ چرا؟

یکسانی یا تفاوت؟

همه ما در جهان اجتماعی متولد می‌شویم و پس از ما نیز جهان اجتماعی همچنان وجود دارد. اگر ما فقط جهانی را ببینیم که در آن متولد شده‌ایم شاید گمان کنیم که جهان اجتماعی تنها یک شکل دارد. ولی هنگامی که چشم خود را بر جوامع دیگری می‌گشاییم که هم اینک در دیگر نقاط دنیا وجود دارند؛ یا هنگامی که به تاریخ گذشته خود رجوع می‌کنیم و جهان خود را با آنان مقایسه می‌کنیم به تنوع جهان‌های اجتماعی پی می‌بریم.

بیشتر بدانیم

در جهان غرب، براساس تصویری که از عالم و آدم وجود داشت نوعی تقسیم کار میان جامعه‌شناسان و مردم‌شناسان شکل گرفته بود. وظیفه جامعه‌شناسی مطالعه جوامع صنعتی و شهری پیشرفته (خود جوامع غربی) بود و مردم‌شناسی به مطالعه جوامع ساده و ابتدایی می‌پرداخت که جامعه‌شناسان غربی آنها را متعلق به گذشته بشر می‌پنداشتند که در دوران کودکی خود باقی مانده‌اند (تمامی جوامع غیرغربی). وقتی مردم‌شناسان بنا به وظیفه حرف‌های خود با فرهنگ‌های غیرغربی مواجه شدند، متوجه پیچیدگی و عمق آنها و اشتباه غربی‌ها شدند. از این رو یکی از مهم‌ترین انتقادات به خودمداری فرهنگ غرب و تصور ساده آن از سایر فرهنگ‌ها را مردم‌شناسان مطرح کردند.

چرا تفاوت؟

کند و کدامیک از آنها با او کاری ندارند و...
به نظر شما چه نیرویی این جانور کوچک را
راهنمایی می‌کند؟

رفتار حیوانات، ناآگاهانه یا غریزی است؛
ولی جهان اجتماعی را انسان آگاه و خلاق پدید
می‌آورد. انسان در قبال فرهنگی که از طریق
تربیت به او منتقل می‌شود صرفاً موجودی منفعل
و پذیرنده نیست؛ بلکه کنش‌گری فعال و تأثیرگذار
نیز هست. تنوع آگاهی و نگرش انسان‌ها و
همچنین تنوع اراده و اختیار آنها سبب پیدایش
جهان‌های اجتماعی مختلف می‌شود.

دانستید که زندگی اجتماعی انسان‌ها بر
خلاف زندگی سایر موجودات زنده، متنوع است
و صورت‌های گوناگون دارد. ولی علت این تنوع
در زندگی اجتماعی انسان‌ها چیست؟
بچه لاک‌پستی که تازه از تخم خارج
می‌شود، از ساحل به طرف دریا حرکت می‌کند؛
بدون راهنمایی بزرگ‌ترها وارد دریا می‌شود و
به لاک‌پشت‌های دیگر می‌پیوندد. می‌داند چه
چیزی را باید بخورد، از چه حیواناتی باید فرار

گاهی نوعی جهان اجتماعی شکل می‌گیرد که مبتنی بر تبعیض نژادی است و گاهی در تقابل با آن جهان اجتماعی دیگری شکل می‌گیرد که نژادها، زبان‌ها و اموری از این دست را به هیچ وجه عناصر اصلی به‌شمار نمی‌آورد. آیا می‌توانید برای هر کدام از این جهان‌های اجتماعی نمونه بیاورید؟

تصویری از آپارتاید/ شهری که دو قسمت
مجزای فقیر و غنی دارد.

تصویری از آپارتاید/ شهری که دو قسمت
مجزای فقیر و غنی دارد.

بیشتر بدانیم

آیا می‌دانید کارشناسان امضاهاى جعلی را چگونه شناسایی می‌کنند؟ یکی از راه‌های شناسایی امضاهاى جعلی از این اصل گرفته می‌شود که انسان خلاق است و خلاقیت تغییر و تفاوت به‌دنبال می‌آورد. از این رو هیچ فردی به‌صورت طبیعی دو امضایی که از همه جهت، عیناً شبیه به هم باشند ندارد. ولی جاعل امضا تلاش می‌کند تا عیناً امضائی شبیه به یکی از امضاهاى فرد دیگری را جعل کند و از این‌رو عین یکی از امضاها را نسخه‌برداری می‌کند و از همین زاویه کارشناسان به جعلی بودن آن امضا پی می‌برند.

کدام تفاوت؟

در هر جهان اجتماعی تغییراتی رخ می‌دهد و تفاوت‌هایی به‌وجود می‌آید؛ نسل‌ها همواره در حال تغییرند و در پی هم می‌آیند و می‌روند، شیوه زندگی همواره تغییر می‌کند، نظام‌های سیاسی متحول می‌شوند و انقلاب‌های اجتماعی شکل می‌گیرند آیا با ایجاد هر یک از این تفاوت‌ها، جهان اجتماعی به جهان اجتماعی دیگری تبدیل می‌شود؟ آیا با هر کدام از این تفاوت‌ها، جهان اجتماعی جدیدی به وجود می‌آید؟

نمودار انواع تفاوتها

هر جهان اجتماعی تغییرات و تفاوت‌های مختلفی را درون خود می‌پذیرد. جمعیت یک جامعه کم یا زیاد می‌شود، اقتصاد آن رشد یا افول می‌کند و زبان و لهجهٔ مردم دگرگون می‌شود، اما جهان اجتماعی هویت خود را حفظ می‌کند. گاه نیز جمعیت ثابت می‌ماند، درآمد ملی تغییر نمی‌کند و زبان متحول نمی‌شود؛ اما تفاوت‌های دیگری به وجود می‌آید که نشان از ظهور جهان اجتماعی جدید دارد.

تفاوت‌هایی که مربوط به لایه‌های سطحی جهان اجتماعی باشد، از نوع تفاوت‌هایی است که درون یک جهان اجتماعی پذیرفته خواهند شد.

تفاوت‌هایی که مربوط به لایه‌های عمیق جهان اجتماعی باشد، از نوع تفاوت‌هایی است که به ارزش‌های کلان، آرمان‌ها و اعتقادات اصلی بازگردد، از نوع تفاوت‌های میان جهان‌های اجتماعی مختلف است و تفاوت‌هایی که به حوزه نمادها و هنجارها باز می‌گردد، تا زمانی که ناشی از تغییرات عمیق‌تر نباشد یا به تفاوت در لایه‌های عمیق‌تر منجر نشود.

تحلیل کنید

– شرک و بتپرستی و نگاه نژادی و قبیله‌ای از اعتقادات و ارزش‌های بنیادی جهان اجتماعی شبه جزیره عربستان بود.

– توحید و یکتاپرستی و خلافت و کرامت انسان از اعتقادات و ارزش‌های جهان اجتماعی اسلام است.

با ظهور اسلام عقاید و ارزش‌های کلان جامعه جاهلی نابود گردید و سطوح و لایه‌های سطحی آن در خدمت اسلام قرار گرفت و از این طریق زبان عربی حامل کلام و بیان الهی شد.

تفاوت‌های جهان اجتماعی اسلام و جهان اجتماعی شبه جزیره عربستان جز کدام دسته تفاوت‌هاست؟

تصویر افتادن یا شکسته شدن بت‌ها/ تمثال توحید

آیا جهان‌های اجتماعی، تاریخ یکسانی دارند؟

تفاوت مراکز عبادی/ معماری/ عبادت در فرهنگ‌های مختلف

آشکار شد که جهان‌های اجتماعی بر اساس عقاید و ارزش‌های کلان خود متنوع‌اند. ولی این پرسش مطرح است که آیا جهان‌های اجتماعی در مسیر رشد و تحول خود نیز راه‌های متفاوتی را در پیش می‌گیرند یا همه آنها ناگزیر از پیمودن مسیر واحدی هستند؟

اروپایی‌ها یک ضرب‌المثل قدیمی دارند که «همه راه‌ها به رُم ختم می‌شوند». این تنها یک ضرب‌المثل است ولی عده‌ای باورشان این است که زندگی اجتماعی بشر یک مسیر را طی می‌کند. آیا به راستی جهان‌های اجتماعی مسیر رشد یگانه‌ای دارند یا راه‌های متفاوتی را می‌پیمایند؟ آیا جهان‌های اجتماعی، تاریخ (سرگذشت و سرنوشت) یکسانی دارند؟

عده‌ای از جامعه‌شناسان معتقدند همه جوامع انسانی شبیه یکدیگرند و بر همین اساس مسیر یکسانی را نیز طی می‌کنند. این عده، نگاه تک خطی به تاریخ بشر دارند. در این دیدگاه همه جوامع در یک خط قرار می‌گیرند؛ بعضی از آنها در این مسیر واحد، پیشرفته‌تر هستند و بعضی در مقایسه با جوامع پیشرفته عقب مانده‌اند و جوامعی که به لحاظ تاریخی عقب مانده‌اند، باید جوامع پیشرفته را الگوی حرکت خود قرار دهند.

نمودار طولی جوامع

در مقابل عده دیگری از اندیشمندان برخی از فرهنگ‌ها و تمدن‌ها زمانی طولانی اجتماعی معتقدند جهان‌های اجتماعی متنوع‌اند. دوام می‌آورند و بعضی دیگر پس از مدتی از بین هر جهان اجتماعی فرهنگ و تمدن مناسب خود را به وجود می‌آورد. فرهنگ‌ها و تمدن‌ها نیز براساس آرمان‌ها و ارزش‌های خود تحولاتی را دنبال می‌کنند و مسیرهای مختلفی را می‌پیمایند. چین و هند یاد می‌کنند. مردم‌شناسان بر همین اساس از جهان‌های اجتماعی متفاوت همچون غرب، اسلام،

نمودار عرضی جوامع

در این دیدگاه جهان‌های اجتماعی مختلف با روابط متقابلی که دارند می‌توانند از تجربیات یکدیگر استفاده کنند؛ اما هیچ‌یک از آنها با حفظ هویت خود نمی‌تواند مسیر دیگری را ادامه دهد. جهان اجتماعی سالم، فعالانه با جهان اطراف خود ارتباط برقرار می‌کند. مطابق با نیاز خود از دستاوردهای جهان‌های اجتماعی دیگر بهره می‌برد و در صورتی که لازم باشد تغییراتی در آنها به وجود می‌آورد و سپس از آنها استفاده می‌کند.

تصویر

تصویر استعمار

تفسیر کنید •

– شرک و بتپرستی و نگاه نژادی و قبیله‌ای از اعتقادات و ارزش‌های بنیادی جهان اجتماعی شبه جزیره عربستان بود.
– توحید و یکتاپرستی و خلافت و کرامت انسان از اعتقادات و ارزش‌های جهان اجتماعی اسلام است.
با ظهور اسلام عقاید و ارزش‌های کلان جامعه جاهلی نابود گردید و سطوح و لایه‌های سطحی آن در خدمت اسلام قرار گرفت و از این طریق زبان عربی حامل کلام و بیان الهی شد.
تفاوت‌های جهان اجتماعی اسلام و جهان اجتماعی شبه جزیره عربستان جز کدام دسته تفاوت‌هاست؟